

МАЛ АЖ АХУЙН ХОЛБОО, ТӨРӨӨС МАЛЧИД РУУ ЧИГЛЭСЭН ДЭМЖЛЭГ, ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА

*Ц.Норовдондог (Ph.D.), О.Билгүүтэй,
Р.Оргилмаа, Р.Нургүл*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

- БНСУ-ын Засгийн газраас мал аж ахуй эрхлэгчдэд үзүүлж буй дэмжлэг, бодлого
- Хөдөө Аж Ахуйн Үндэсний Нэгдсэн Холбоо (National Agricultural Cooperative Federation)
- Хөдөө аж ахуйн холдинг компани

БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС

- Мал аж ахуйн бодлого
- Засгийн газраас хөдөө орон нутгийн иргэдэд үзүүлж буй дэмжлэг: “Ауыл аманат” төсөл
- Төслийн хүрээнд үзүүлэх дэмжлэг

ШВЕЙЦАРЫН ХОЛБООНЫ УЛС

- ХАА-д чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагаа

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

“Мал аж ахуйн холбоо, төрөөс малчид руу чиглэсэн дэмжлэг, гадаадын зарим орны туршлага” сэдэвт судалгааны ажлыг Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнд гүйцэтгэлээ.

Сэдвийн хүрээнд БНСУ, БНКаЗУ, Швейцарын Холбооны улсын туршлагыг тус тус судалсан бөгөөд улс орнуудын засгийн газраас малчид руу чиглэсэн дэмжлэг, бодлого хөтөлбөр, мөн ХАА-н холбоодын үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг тоймлон бэлтгэлээ.

Түлхүүр үг: ХАА-н Холбоо, ХАА-н бодлого, Ухаалаг ХАА, Мал ах ахуй

Keyword: Agriculture cooperation, Agriculture policy, Smart Agriculture, Livestock

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ-ын Засгийн газраас мал аж ахуй эрхлэгчдэд үзүүлж буй дэмжлэг, бодлого

Хүнс хөдөө аж ахуйн яамны (Ministry of Agriculture, Food and Rural Affairs) 2023-2027 он хүртэлх таван жилийн төлөвлөгөөнд танилцуулсан арга хэмжээнд БНСУ-ын Засгийн газар малчид, фермер эрхлэгчдийн насжилт өндөр байгаатай холбогдуулан 2040 он гэхэд 40 хүртэлх насны малчид фермерийн тоог нийт фермерчдийн 10 хувьд хүргэх урт хугацааны төлөвлөгөөний хүрээнд 2027 он гэхэд 30.000 залуу фермерийг дэмжиж ажиллана хэмээн мэдэгдсэн.²⁶⁶

2023 онд хөдөө орон нутагт байнга суурьших хүсэлтэй 4000 залуу малчид фермерүүдэд 1.1 сая воны (785 евро) татаасыг гурван жилийн хугацаанд сар бүр олгож байна. Тэднийг орон сууцжуулах, амьдрах нөхцөлийг сайжруулах, санхүүгийн дэмжлэг таатай орчныг бүрдүүлэх зорилгоор нийт 100 тэрбум воны хөгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын сан байгуулсан.

Хүнс хөдөө аж ахуйн яамнаас залуу малчид, фермерүүдэд олгох зээлийн дээд хязгаарыг нэмэгдүүлж мөн дээр нь зээлийн хүүг бууруулсан байна. Зээлийн эргэн төлөлтийн хугацааг 25 жил болгон сунгаж, 15 жилээс 10 жилээр уртасна. Ингэснээр үндсэн зээл болон хүүгийн эргэн төлөлтийн дарамт жилд 45 хувиар буурсан байна.

Засгийн газар малчид фермерүүдийн нөхцөл байдал, түвшинд тохирсон боловсролын хөтөлбөрүүдийг өргөжүүлж, асуудлыг газар дээр нь шийдвэрлэхэд зөвлөгөө өгөх боломжийг олгосон байна. Мөн үйлдвэрлэлийн үр ашиг, нийт бүтээмжид дэвшилтэт технологийг ашиглах судалгааны ажилд их хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийж байна.

Эдгээр нь Хүнс хөдөө аж ахуйн яамны (Ministry of Agriculture, Food and Rural Affairs) 2023-2027 он хүртэлх таван жилийн төлөвлөгөөнд танилцуулсан арга хэмжээний нэг бөгөөд уламжлалт хөдөлмөр их шаарддаг мал аж ахуй, аж үйлдвэрийг дэвшилтэт технологийн тусламжтайгаар хөгжүүлэх зорилготой юм.²⁶⁷

БНСУ, Нидерланд Улсын ЭСЯ, Хөдөө аж ахуйн хэлтэстэй хамтран залуу малчид фермерүүдийг сургах чиглэлээр хамтран ажиллаж байна. Үүнд БНСУ, Нидерландад сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, залуу тариаланчдад зориулсан түрээсийн фермүүд байгуулах, демо фермүүдтэй сургалтын төвүүдийг байгуулах зэрэг үйл ажиллагаанууд багтсан байна.

²⁶⁶ South Korean Government encouraging young farmers and smart agriculture <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/actueel/nieuws/2022/10/19/south-korean-government-encouraging-young-farmers-and-smart-agriculture>

²⁶⁷ <https://www.mafra.go.kr/english/index..do>

УХААЛАГ МАЛ АЖ АХУЙ

Сүүлийн жилүүдэд Өмнөд Солонгос, Нидерланд улстай хөдөө аж ахуйн олон дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх тал дээр хамтран ажиллаж байна. Хэдийгээр БНСУ мал аж ахуйг ухаалаг, дэвшилтэт технологи ашиглан хөгжүүлэх бодлого хөтөлбөр баримталж ажиллаж байгаа ч олон сорилтуудтай тулгарч байна.²⁶⁸

БНСУ-ын Засгийн газар ухаалаг мал аж ахуйн салбарыг дэмжиж эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудын нэг болгохоор ажиллаж байна. Үүний тулд “ухаалаг мал аж ахуй”-д шинэ боломжуудыг нээж big data платформ байгуулж, инновацын технологийг ашиглаж байна.

Ухаалаг мал аж ахуйг хэрэгжүүлэхэд ажиллах хүч, технологийн хөгжлийг нэвтрүүлэх шаардлагатай ба одоогоор БНСУ-д 6485 га талбайд болон 4743 өрхийн мал аж ахуйд ухаалаг хөдөө аж ахуйн дэвшилтэт технологи нэвтрүүлсэн байна.

БНСУ-ын ХАА салбарт тулгараад байгаа том асуудлуудын нэг бол мал аж ахуй эрхлэх ажиллах хүч ба одоогоор насжилтын хувьд 50-60 насны хүмүүс мал аж ахуй эрхэлж байгаа ба залуус уг салбарт ажиллах нь бага байна.

Ухаалаг хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх замаар залуучуудын гарааны экосистемийг бий болгох шаардлагатай ба 40-өөс доош насны залуу МАА эрхлэгчид анхны хөрөнгө оруулалтын зардал, мэргэжил боловсрол, газар ашиглалт зэрэг практикт ихээхэн бэрхшээлтэй тулгардаг байна. Тиймээс ухаалаг мал аж ахуй нь санхүүгийн хувьд илүү тогтвортой, ялангуяа 50-60 насны фермүүдийн дунд өргөн тархсан. Ухаалаг мал аж ахуйг дараах фермүүдэд түлхүү ашиглаж байна.

МАЛ АЖ АХУЙН УХААЛАГ ТЕХНОЛОГИ

Ухаалаг мал аж ахуйн технологийг нэвтрүүлснээр бүтээгдэхүүний гарц нэмэгдэж зардал буурсан байна. Мөн дараах дэвшилтэд өөрчлөлтүүд гарсан байна. Үүнд:

Хүрээлэн буй орчны хувьд: Температур, чийгшил, салхины чиглэл, хур тунадас, гэрэлтүүлэг, агааржуулалт;

Мал аж ахуйн хувьд: Дулааныг тохируулах, тэжээл бэлтгэх, хог хаягдлыг багасгах, ялгах, сүү бэлтгэх;

²⁶⁸ <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/actueel/nieuws/2022/08/16/how-smart-is-south-koreas-smart-agriculture-time-for-an-upgrade>

Мэдээллийн хувьд: Зардлын менежмент, маркетинг, халдварт өвчний тархалтын мэдээлэл зэрэг асуудлуудыг тус тус шийддэг байна.

Үнээний фермүүдэд сүү болон махны чиглэлээр дэвшилтэт технологийг түлхүү ашигласан байна. Малын байрны агааржуулалт, сэнс, автомат саалтуур, биометрийн мэдээллийг хянах төрөл бүрийн төхөөрөмжүүдийг ашигласан байна. Мөн малын байрны температурыг гар утаснаас удирдаж, хянах боломжтой хяналтын системийг үүсгэсэн байна. Түүнчлэн май аж ахуйтай холбоотой дата сан үүсгэж халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, малын жин, хээлийн мэдээллийг бүрэн хянах боломжтой болсон байна.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН ҮНДЭСНИЙ НЭГДСЭН ХОЛБОО (NATIONAL AGRICULTURAL COOPERATIVE FEDERATION)

1961 онд Засгийн газраас ХАА-н бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, ХАА-н фермерүүдийн оролцоотойгоор нийгэм, эдийн засгийн байдлыг сайжруулах зорилгоор холбооны тогтолцоог бий болгож, Үндэсний ХАА-н холбоо /NACF/ буюу Хөдөө аж ахуйн холбоог байгуулжээ. ХАА-н холбоо нь Өмнөд Солонгосын 2.1 сая гаруй малчин, фермерүүдийг төлөөлсөн 1117 анхан шатны гишүүдийн дээд байгууллага юм.

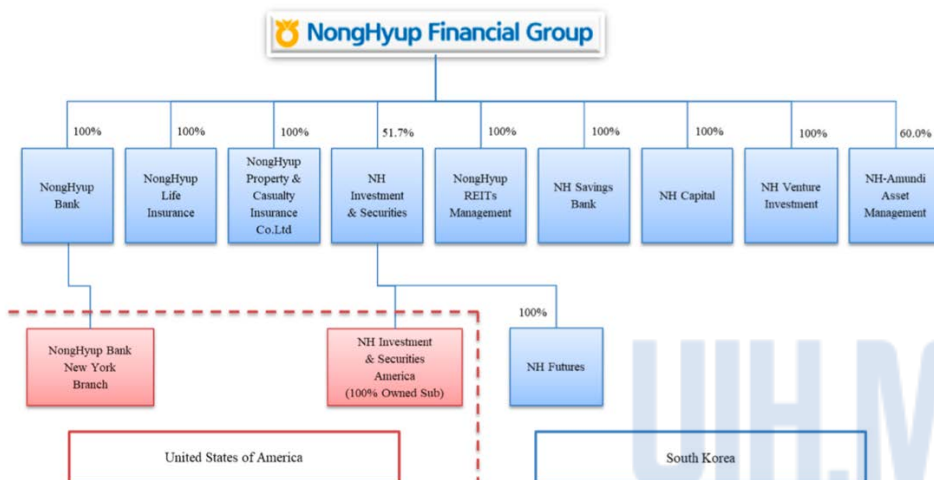
Энэхүү холбооны гишүүд нь ардчилсан хяналттай, бие даасан бүлгүүд бөгөөд Засгийн газрын санхүүжилтээс илүүтэйгээр гишүүдийн хураамж, дэмжлэгээр санхүүждэг. Тэд эргээд байгууллагын захиалгаар дамжуулан NACF-ийг санхүүжүүлэхийн тулд хөрөнгөө босгодог. NACF-ыг ардчилсан шударга зарчмаар мэдлэг туршлага бүхий шууд сонгогдсон ерөнхийлөгч удирддаг байна.

Сүүлийн тавин жилийн хугацаанд NACF-ийн санхүүгийн үйл ажиллагаа (банк, даатгал, үнэт цаас, үл хөдлөх хөрөнгө) ихээхэн өсөлттэй байгаа нь түүнийг БНСУ-ын хамгийн том санхүүгийн байгууллагуудын нэг болгоход хүргэсэн. 2012 оны 03 дугаар сарын 02-нд NACF үйл ажиллагаагаа өргөтгөж, Үндэсний Хөдөө Аж Ахуйн Хоршооны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга болон Төлөөлөн Удирдах Зөвлөлийн тогтоолын дагуу санхүүгийн холдинг компани НонХюп Санхүүгийн Нэгдэл (NongHyup Financial Group) болон Хөдөө Аж Ахуйн Холдинг компани (NongHyup Agribusiness Group) гэсэн хоёр холдинг компанийг байгуулжээ.

NACF-ын NongHyup Financial Group ('NHFG') болон NongHyup Agribusiness Group ('NHAG') нь БНСУ-ын дээд түвшний толгой компани юм. NHFG нь 2021 оны 12-р сарын 31-ний байдлаар салбар компаниудаараа дамжуулан үйлчлүүлэгчдэдээ санхүүгийн өргөн хүрээний үйлчилгээ үзүүлдэг нийт хөрөнгийн үнэлгээгээр Өмнөд Солонгос улсын гурав дахь том санхүүгийн групп болсон юм.

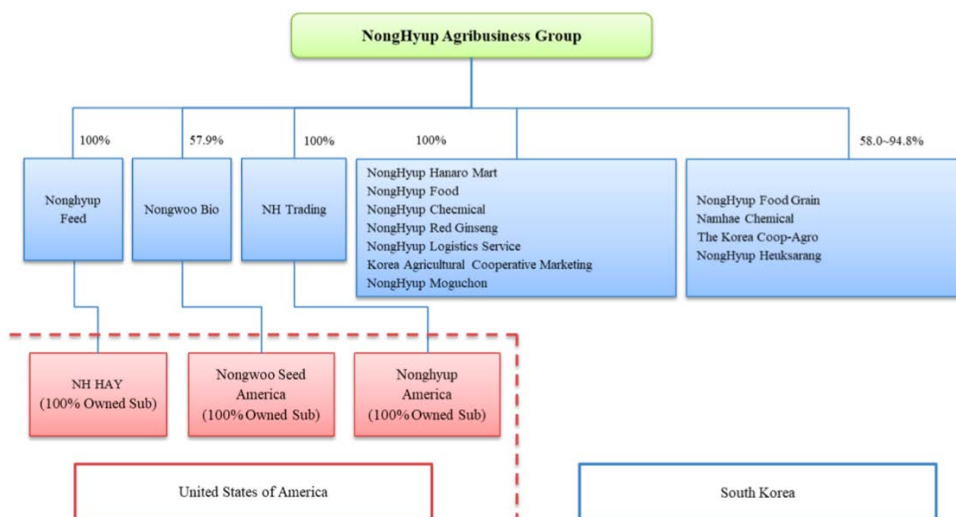
НонХюп Санхүүгийн Нэгдэл (NongHyup Financial Group)

NHFG болон NHAG нь 2012 оны 03 дугаар сарын 02-нд санхүүгийн бизнес эрхэлдэг компаниудыг хянах, удирдах, санхүүжилтийг дэмжих зорилгоор байгуулагдсан.

NHFG-ийн охин компаниудад NongHyup Bank, NongHyup Life Insurance, NongHyup Property & Casualty Insurance, NH Investment & Securities, NH-Amundi Asset Management, NH Capital, NH Futures, NH Savings Bank, NH Venture Investment багтдаг.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН ХОЛДИНГ КОМПАНИ

NHAG нь газар тариалан, мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний борлуулалт, нийлүүлэлттэй холбоотой үйлчилгээ үзүүлдэг 14 охин компанийн толгой компани юм. 14 охин компанийн дунд Nong Woo Bio, NongHyup Feed, NH Trading зэрэг АНУ-д салбар компаниуд үйл ажиллагаа явуулдаг байна.

Үндэсний ХАА-н холбоонд 800 гаруй банкны салбар, борлуулалт, боловсруулалтын 600 гаруй аж ахуйн төвүүд, түүнчлэн олон төрлийн аж ахуйн нэгж нэгдэн үйл ажиллагаа явуулдаг. Эдгээрийн үйл ажиллагаа нь гишүүдийнхээ аж ахуй, борлуулалт, өргөн хэрэглээний бараа, зээл, банк, даатгал, агуулах, тээвэр, нийгэм, соёлын бусад үйл ажиллагааг дэмжихэд чиглэнэ.

Хамтран ажиллах тогтолцоог бий болгосноор Засгийн газраас ХАА-н салбарын үйл ажиллагааг дэмжих, ХАА-н хөрөнгө, хангамжийг нэмэгдүүлэх, ХАА-н бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах, ургац хураалт, аж ахуйн технологийн шинэчлэлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилт зэрэгт ихээхэн нэгдмэл бодлоготой болж, салбарын үйл ажиллагаа шуурхай, шударга, цогц хэлбэрээр явагдах нөхцөл бүрдсэн гэж үздэг.

БНСУ-д Үндэсний Хөдөө аж ахуйн холбоо (NACF) хөдөө аж ахуйн борлуулалтын үйл ажиллагааг илүү үр ашигтай байдлаар хүнсний түгээх төвүүдээр дамжуулан нэгдсэн байдлаар зохион байгуулдаг. Үндэсний ХАА-н холбооны хүнсний түгээлтийн төвүүд нь ХАА-н бөөний борлуулалтын захаасаа илүү сайн үйл ажиллагаатай байдаг байна.

Энэхүү ХАА-ын нэгдсэн борлуулалтын тогтолцоо нь фермерүүд болон хэрэглэгчдийн хоорондох маш сайн харилцаа холбоо болохоос гадна хэрэглэгчдийн эрэлт хэрэгцээ, борлуулалтыг түргэн шуурхай болгоход чухал үүрэгтэй юм.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН ГАРАЛТАЙ БҮТЭЭГДЭХҮҮН, ТҮҮХИЙ ЭДИЙН ҮНЭ БҮРДЭЛТ

ХАА-н хүнс борлуулах системийн үр бүтээмжийг тооцохдоо борлуулалтын хувь хэмжээг хэрэглэгчийн үнэтэй харьцуулан бодож үнэлдэг бол борлуулалтын хувь хэмжээг хэрэглэгчийн үнэтэй харьцуулж бодоход дараахь томъёог хэрэглэдэг байна. Борлуулалтын хэмжээ нь ХАА-н бүтээгдэхүүнийг борлуулахад гарсан өртөг ба ашгаас бүрдэнэ. Тухайлбал,

Маркетингийн ашгийн харьцаа

$$= \frac{\text{хэрэглэгчийн үнэ} - \text{үйлдвэрлэгчийн үнэ}}{\text{хэрэглэгчийн үнэ}}$$

Өмнөд Солонгосын хөдөө аж ахуй, загасчлалын худалдааны корпорац (KAFTC) жил тутам ХАА-н гол нэрийн бүтээгдэхүүний борлуулалтын хэмжээнд анализ хийж үр дүнг хэвлэн нийтлүүлдэг. Энэхүү дүгнэлт мэдээнээс үзэхэд:

- ХАА-н 48 бүтээгдэхүүний борлуулалтын дундаж хувь хэмжээ 43.9%, байгаагаас 14.1% нь шууд өртөг, 14.9% нь шууд бус өртөг буюу цэвэр ашиг байна.
- ХАА-хүнс борлуулалтын төвийн сүлжээ борлуулалтын хувь хэмжээ дунджаар бөөний худалдаа борлуулалтын сүлжээнээс илүү үзүүлэлттэй гарсан байна.

ХАА-н бүтээгдэхүүний үнийг ХАА-н холбооноос хянан зохицуулдаг. Ингэхдээ үнэ тогтоох үр бүтээмжийг сайжруулах, борлуулалтын үнийг тогтвортой байлгах бодлого баримтлах, үнийн өрсөлдөхүйц байдлыг хангах зэрэгт ихээхэн анхаарч ажилладаг.

БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС

МАЛ АЖ АХУЙН БОДЛОГО

Казахстан Улсын хувьд мал аж ахуй нь хөдөө аж ахуйн хамгийн чухал салбаруудын нэг бөгөөд хөдөө аж ахуйн салбарын гол чиглэл гэж тооцогддог. Хөдөө аж ахуйн нийт бүтээгдэхүүний 45 орчим хувийг энэ салбар үйлдвэрлэдэг. Мал аж ахуй нь хөдөөгийн хүн амын хувьд ажил эрхлэлт, орлогын эх үүсвэр болдог тул энэ салбар эдийн засгийн чухал хөшүүрэг юм. Мал аж ахуй нь хүн амыг мах, сүү, өндөг, цөцгийн тос, бяслаг, айраг, хиам, утсан мах гэх мэт чухал хэрэгцээтэй хүнсний бүтээгдэхүүнээр хангаж байдаг.

Казахстан Улсын газар нутаг, байгаль, цаг уурын нөхцөл мал аж ахуйд таатай тул энэ салбарыг хөгжүүлэх асар их боломжтой. Мал аж ахуйн төрлийг бүс нутгаар нь авч үзвэл, хойд бүс нутагт гахай, сүүний чиглэлийн үхэр, өмнөд бүс нутагт махны чиглэлийн үхэр, хонь, адуу, тэмээ, баруун болон зүүн бүс нутагт махны чиглэлийн үхэр болон адууны аж ахуй зонхилж байна. Шувууны аж ахуйн хөгжил улс орны бүх бүс нутагт бараг жигд тархсан байна. Цөл, хагас цөлийн бүсийн хувьд мал аж ахуйн үндсэн төрлүүд нь хонь, адуу, тэмээний аж ахуй юм. Хонины аж ахуйг нарийн ноос, хагас нарийн ноос, мах-өөх, смушковое гэсэн дөрвөн үндсэн чиглэлээр хөгжүүлдэг.

Тус улсын шинжээчдийн үзэж байгаагаар Казахстанас Хятадад үхэр, гахайн мах, мөн Ойрх Дорнодын орнуудад хонь, хурганы мах экспортлох асар их нөөц боломж бий. Мөн Казахстаны үйлдвэрлэгчид, жилдээ 265 гаруй мянган тонн гахайн мах хэрэглэдэг Орос, 2 сая гаруй тонн гахайн махны хэрэгцээтэй Хятадын зах зээлд гахайн бүтээгдэхүүн экспортлох боломжтой.

Үүний зэрэгцээ шувууны аж ахуй ч эрчимтэй хөгжиж байна. Энэ салбарын дотоодын үйлдвэрлэгчид дотоодын хэрэглэгчдийг шувууны гаралтай бүтээгдэхүүнээр бүрэн хангадаг. Түүнчлэн гадаад зах зээлд шувууны өндөг нийлүүлж байна. Тухайлбал, статистикийн мэдээгээр, зөвхөн Афганистан Улсад жилд 400 сая хүртэл өндөг худалдаалдаг байна.

2018 онд гахайн аж ахуйг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг шувууны аж ахуй, сүүний фермийн төслүүдтэй хамт баталсан. Энэ гурван санаачилгыг нэгтгэж, мал аж ахуйн салбарыг эрчимтэй хөгжүүлэх төрийн ерөнхий хөтөлбөрт тусгасан байна.

Засгийн газар хөдөө аж ахуйн, түүний дотор мал аж ахуй, түүний ашиглагдаагүй ихээхэн нөөц бололцоог ашиглан нэмүү өртөг бий болгох, экспортыг дэмжих, ажлын байр бий болгох, хүртээмжтэй, тогтвортой өсөлтийг хангах зорилт тавин ажиллаж байна. Казахстан Улсын мал аж ахуйгаа хөгжүүлэх стратегийн гол чиглэл нь хүн амыг дотоодын үйлдвэрлэлээр дамжуулан өндөр чанартай хүнсний бүтээгдэхүүнээр хангах, хүнсний бие даасан байдлыг бий болгох нийгэм, эдийн засгийн хамгийн чухал зорилтыг шийдвэрлэхэд оршино.

Төрөөс мал аж ахуйг дэмжих чиглэлээр урт, дунд хугацааны төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлдэг. Салбарын урт хугацааны бодлогын баримт бичиг нь “Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын агро аж үйлдвэрийн цогцолборыг 2021-2030 он хүртэл хөгжүүлэх үзэл баримтлал”²⁶⁹ юм.

²⁶⁹ Об утверждении Концепции развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан на 2021 – 2030 годы, <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000960#z142>

Засгийн газраас мал аж ахуйн салбарын урт хугацааны бодлогын хэрэгжилтийг дэмжих хүрээнд дунд хугацааны төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлдэг бөгөөд энд **“Казахстаны үр дүнд чиглэсэн мал аж ахуйн тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр”** ²⁷⁰-ийн талаар тоймлон авч үзье.

Казахстан Улсын Засгийн газрын хүсэлтээр Дэлхийн банкны групп, тус улсын Хөдөө аж ахуйн яамтай хамтран мал аж ахуйг тогтвортой хөгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөрийг боловсруулсан бөгөөд 2021-2025 онуудад 5 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлнэ. Хөтөлбөрийн хүрээнд Дэлхийн банкнаас 500 сая ам.долларын зээлийн санхүүжилт олгох бөгөөд Засгийн газартай тохиролцсоны дагуу хөтөлбөр тодорхой, хэмжигдэхүйц үр дүнд хүрсний дараа олгохоор болсон байна.

Энэхүү хөтөлбөрийг Ерөнхийлөгч Касым-Жомарт Токаевын 2019 оны 09-р сарын 02-ны өдөр ард түмэндээ хандаж хэлсэн үгэндээ дэвшүүлсэн дараах тэргүүлэх зорилтуудад нийцүүлж боловсруулснаас гадна тэдгээр зорилтуудыг давхар хэрэгжүүлэх юм. Энэ нь нэгдүгээрт, Казахстаны ашигт малтмал, газрын тосноос хамааралтай экспортыг төрөлжүүлэхийг дэмжих; хоёрдугаарт, жижиг, дунд бизнесийг хөгжүүлэх, хөдөө орон нутагт нийгэм, эдийн засгийг хөгжүүлэх боломжийг бүрдүүлэх; гуравдугаарт, хөдөө аж ахуйн бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, үйлдвэрлэлийг дэмжих, Казахстаны бэлчээрийн асар их нөөц бололцооны ашиглалтыг сайжруулах зорилтууд болно.

Энэ хөтөлбөрийн хөгжлийн зорилго (PDG) нь **байгаль орчинд ээлтэй, хүртээмжтэй, өрсөлдөх чадвартай** үхрийн махны үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх явдал юм.

Байгаль орчинд ээлтэй - Орчин үеийн экспортын баримжаатай махны өртгийн сүлжээг хөгжүүлэхэд байгаль орчны тогтвортой байдал чухал. Үхрийн махны үйлдвэрлэл нь ихэвчлэн хүлэмжийн хийн ялгаруулалт өндөр, газрын доройтол үүсгэх болон бусад сөрөг нөлөөтэй байдаг. Тиймээс тус хөтөлбөрт эдгээр асуудлыг шийдвэрлэхэд онцгой анхаарсан байна. Дэлхийн практикт мал аж ахуйн салбартаа цаг уурын ухаалаг системийг дэмжсэн улс орнууд (жишээ нь Уругвай) дэлхийн өндөр үнэ цэнэтэй зах зээлд нэвтрэх боломжтой болсон. Энэхүү хөтөлбөр нь Парисын хэлэлцээрийн зарчимтай нийцэж байгаа бөгөөд уг хэлэлцээрт Казахстан Улс 2030 он гэхэд хүлэмжийн хийн ялгарлыг 1990 оны түвшинтэй харьцуулахад 15-25%-иар бууруулах зорилт дэвшүүлсэн байна. Хөтөлбөрт Засгийн газрын дэмжлэг (татаас) болон хүлэмжийн хийн ялгаруулалтыг хянах механизмыг бий болгох замаар байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн байна.

²⁷⁰ Программа устойчивого развития животноводства в Казахстане, ориентированная на результат: Часто задаваемые вопросы, <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/factsheet/2021/05/14/faqs-kazakhstan-sustainable-livestock-development-program>

Хүртээмжтэй байдал – Хөдөө орон нутагт жижиг, дунд үйлдвэрлэл, нийгэм эдийн засгийн хөгжлийг дэмжихэд чиглэнэ. Хөтөлбөрт жижиг, дунд тариаланчдыг нэмүү өртөг өндөртэй махны экспортод чиглэсэн өртгийн сүлжээтэй холбоход дэмжлэг үзүүлэх фермер төвтэй загварыг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Үүнд зөвхөн тодорхой шалгуурыг хангаж сонгогдсон фермер, тариаланчид хамрагдах боломжтой бөгөөд орчин үеийн 20.000 жижиг, дунд фермийн аж ахуйг шинээр бий болгож, хамгийн багадаа 100.000 жижиг, дунд фермийн аж ахуйд хөдөө аж ахуйн сайн туршлагыг хэрэгжүүлэх зорилготой байна.

Өрсөлдөх чадвар - мал аж ахуйн салбарын өрсөлдөх чадварыг сайжруулах таатай орчныг бүрдүүлэхэд төрийн үйлчилгээ, бодлогоор дэмжих, тэр дундаа жижиг, дунд мал аж ахуй эрхлэгчдэд мал эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх ажлыг сайжруулахад чиглэнэ. Олон улсын малын эрүүл мэндийг хамгаалах байгууллагын үнэлгээгээр Казахстан Улсын мал эмнэлгийн үйлчилгээг сайжруулахад ахиц дэвшил гарсан гэж дүгнэсэн. Гэсэн хэдий ч малын ашиг шимийг сайжруулах, ялангуяа жижиг, дунд мал аж ахуй эрхлэгчдэд чанартай мал эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний хүртээмжийг хангахын тулд, түүнчлэн Казахстаны мал хянах системийг олон улсын шилдэг туршлагад нийцүүлэхийн тулд цаашид сайжруулахад анхаарч байна.

Хөтөлбөрөөс хэрэгжүүлэх гол арга хэмжээ

Бэлчээрийн тогтвортой менежмент, мал аж ахуйн тогтвортой хөгжил, мал эмнэлгийн тогтолцоог бэхжүүлэх болон дэмжих, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах явдал юм. Мөн хөтөлбөрт мал аж ахуйн салбарын өсөлтийн улмаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөг багасгах, хүлэмжийн хийн ялгарлыг нэмэгдүүлэхгүй байхыг онцгойлон анхаарч байна.

Хөтөлбөрөөс хэн ашиг хүртэх вэ?

Хөтөлбөрийн үр шимийг хүртэгчид нь бүртгэлтэй хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч 10-500 толгой үхэртэй фермерүүд байна. Мөн хөтөлбөрийн хүрээнд хамгийн багадаа 100.000 жижиг дунд фермерүүд (тариачин) хөдөө аж ахуйгаа өргөжүүлэх, мэдлэг туршлагаа сайжруулах, зөвлөх үйлчилгээ авах боломж нэмэгдэнэ. Түүнчлэн, хамгийн багадаа 20.000 шинэ ферм бий болгох бөгөөд тэдэнд аж ахуйгаа явуулахад төрөл бүрийн дэмжих арга хэмжээ үзүүлнэ. Хөтөлбөрийн хүрээнд мал эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх бөгөөд үүний үр дүнд олон фермерүүдэд ашигтай нөхцөл бүрдэнэ. Мөн 2-5 толгой үхэр сүрэгтэй (бүртгэлгүй) фермерүүдэд үзүүлэх мал эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ, хүртээмжийг нэмэгдүүлэхээр төлөвлөсөн.

Хөтөлбөр хэрэгжүүлснээр олон тооны жижиг аж ахуйчид тариачин, фермерийн аж ахуй эрхлэгчээр бүртгүүлэх төлөвтэй байгаа нь тэдний эрх зүйн статусыг сайжруулж, төрийн үйлчилгээ, санхүүжилтийн хөтөлбөрүүд болон зах зээлийн уялдаа холбоог сайжруулах боломжийг олгоно. Энэ бүхний үр дүнд ашиг хүртэгч эдгээр фермерүүд үйлдвэрлэлээ нэмэгдүүлж, амьдрах чадварт өндөртэй үхрийн аж ахуй эрхлэгч болно гэсэн хүлээлттэй байна.

Салбарын өсөлттэй холбоотой хүлэмжийн хийн ялгаруулалтыг хэрхэн хянах вэ?

Үүний тулд хөтөлбөрт саармагжуулах гурван арга замыг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн:

- Мал аж ахуйн менежментийг сайжруулах замаар (тэжээлийн менежмент ба өвлийн тэжээл, удамшлын болон малын эрүүл мэндийг сайжруулах) бүтээмжийг нэмэгдүүлж, нэгж бүтээгдэхүүнд ногдох хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах;
- Бэлчээрийн менежментийн туршлагыг сайжруулах замаар хөрсний нүүрстөрөгчийн шингээлтийг нэмэгдүүлэх (эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх гэх мэт);
- Чулуужсан түлшний эрчим хүчний хэрэглээг бууруулах, орлуулах зорилгоор эрчим хүчний хэмнэлттэй төхөөрөмж болон сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэл (нар, салхи) нэвтрүүлэх. Энэхүү хөтөлбөр нь байгаль орчин, байгалийн нөөцийн хяналтын улсын нэгдсэн тогтолцоог боловсронгуй болгоход тусална.

Дэлхийн банкнаас Казахстан Улсын мал аж ахуйн байдалд өгсөн үнэлгээ, зөвлөмж

Дэлхийн банкнаас 2004 онд Казахстан Улсын мал аж ахуйн салбарын талаар илтгэл бэлтгэж, тус салбарыг хөгжүүлэх зарим чухал асуудлыг онцолж байсан ба түүнээс хойш Казахстан Улс мал эмнэлгийн тогтолцоогоо эрс сайжруулсан байна. Түүнчлэн малын эрүүл мэндийн байдал 15 жилийн өмнөхөөс илүү сайжирсан бөгөөд Төв Азийн бусад орнуудтай харьцуулахад илүү сайн түвшинд байна гэж Дэлхийн банкнаас 2019 онд дээрх хөтөлбөрийг бэлтгэх үеэр дүгнэсэн байна. Казахстан Улс мал аж ахуйн салбарт хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг ихээр татаж, үхэр, хонины үүлдэр угсааг сайжруулах тал дээр ахиц дэвшил гаргасан. Салбарын өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхийн тулд хэд хэдэн асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай гэж үзсэн байна. Үүнд, тэжээлийн үйлдвэрлэл, хадгалалтыг сайжруулах, сайн чанарын үхэр, хонины үйлдвэрлэлийн тогтвортой тогтолцоог сайжруулах, жижиг, дунд фермерүүдийг экспортын баримжаатай өртгийн сүлжээнд оруулах, орлого нэмэгдүүлэх, ажлын

байр бий болгох, нийлүүлэлтийн сүлжээг сайжруулах, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийг өргөтгөх, фермерүүдэд зориулсан сургалт зэрэг багтана. Өнөөдөр Казахстан Улс шинэ зах зээл, экспортын боломжийг идэвхтэй эрэлхийлж, мал аж ахуйн тогтвортой бүтээгдэхүүний зах зээлийг нээхийн тулд экспортын түншүүдтэй хамтран ажиллаж байна. Эдгээр үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд амаргүй сорилтуудтай тулгардаг боловч янз бүрийн санаачлага гарган шийдвэрлэхийг зорьж байна. Дээрх хөтөлбөр нь эдгээр санаачлагыг дэмжиж, ахиц дэвшлийг хэмжих, шилдэг туршлагыг хэрэгжүүлэх арга хэрэгслээр хангахад дэмжлэг үзүүлэх юм.

ЗАСГИЙН ГАЗРААС ХӨДӨӨ ОРОН НУТГИЙН ИРГЭДЭД ҮЗҮҮЛЖ БУЙ ДЭМЖЛЭГ: “АУЫЛ АМАНАТ” ТӨСӨЛ

2023 оны байдлаар Казахстан Улсын хөдөө орон нутагт 7.7 сая хүн буюу хүн амын 41 хувь амьдарч байна. Хөдөө орон нутагт дэд бүтэц хөгжөөгүй, иргэдийн орлого бага гэх мэт шалтгааны улмаас хот руу нүүдэллэн шилждэг байна. 2022 оны байдлаар Казахстан Улсад хот, хөдөөгийн иргэдийн мөнгөн орлогын зөрүү 38 хувьтай гарсан. Мөн хөдөө орон нутгийн иргэдийн амьжиргааны эх үүсвэр голдуу газар тариалан, мал аж ахуй байх бөгөөд иргэдийн бизнесээ нээх, хөгжүүлэх, өргөжүүлэх санаачилга, төлөвлөгөө нь ихэнх тохиолдолд биелэх боломжгүй байдаг байна.

Хөдөө орон нутагт тулгарч буй эдгээр асуудлуудыг шийдэхийн тулд Засгийн газар «Ауыл Аманат» төслийг 2023 оноос Казахстан даяар хэрэгжүүлж эхэлсэн.

Төслийг хэрэгжүүлснээр хөдөө орон нутгийн иргэдийн орлого, сайн сайхан байдал, амьдралын чанарыг дээшлүүлэх, тулгамдсан асуудлыг хурдан шийдвэрлэх боломж бүрдэнэ гэж үзжээ.

Энэ төслийг 2019 онд Казахстаны Жамбыл мужид туршилтын журмаар хэрэгжүүлж амжилттай үр дүнд хүрсэн байна. Үүнд хамрагдсан Жамбыл мужийн 11 ауыл (засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хамгийн доод түвшний нэгж)-ын хувьд сарын дундаж орлого 1.7 дахин өсөж, нийгмийн тусламж үйлчилгээ авагчдын тоо 3 дахин, ажилгүйдлийн түвшин 36%-аар буурсан байна. Мөн туршилтын төслийн хүрээнд олгосон зээлийн эргэн төлөлт хугацаандаа сайн төлөгдсөн бөгөөд 60 хоногоос дээш хугацаа хэтрэлт гараагүй байна.

Ерөнхийлөгч Касым Жомарт Токаев туршилтын төслийн талаар Казахстаны ард түмэнд хандаж хэлсэн үгэндээ, “Бид ийм туршилтын төслийг хэрэгжүүлснээр, үүнд оролцсон хөдөө аж ахуйн хоршоод 2 дахин их тариа, ногоо хурааж, малын тоо 25 орчим хувиар өссөн байна. Бүс нутаг бүрийн онцлогийг харгалзан сайн туршлагыг үе шаттайгаар орон

даяар хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна” гэдгийг онцолжээ. Туршилтын төсөл амжилттай хэрэгжсэн тул улс даяар хэрэгжүүлэхээр болсон байна.

Төслийн зорилго

Төсөл нь хөдөө орон нутгийн иргэдэд бизнесийн санаа, төслөө хэрэгжүүлэхэд туслах зорилготой бөгөөд газар тариалан, мал аж ахуй, шувууны аж ахуйд дэмжлэг үзүүлэх, хүн суурьшаагүй газар нутгийн нөөцийг ашиглах, хоршоо байгуулах, үйлдвэрлэл болон боловсруулах чиглэлийн хувийн аж ахуйг хөгжүүлэх, улмаар Казахстаны хөдөө орон нутгийг хөгжүүлэх, дотоодын агро аж үйлдвэрийн цогцолборыг дэмжихэд чиглэж байна.

ТӨСЛИЙН ХҮРЭЭНД ҮЗҮҮЛЭХ ДЭМЖЛЭГ

Засгийн газраас төслийг хэрэгжүүлэхэд 2023 онд 52.4 тэрбум тенге (11 мянга гаруй бичил зээл олгоход) төсөвлөсөн. Төсөл 2023-2025 онуудад хэрэгжинэ. Энэ төслийн хүрээнд олгох бичил зээлийн хугацаа 5 жил, харин мал аж ахуйн чиглэлээрх санаачилгад 7 жил байхаар төлөвлөсөн байна. Зээлийн хэмжээ нь 2500 - 8000 сарын тооцооллын индексгүй тэнцэх мөнгөн дүнтэй²⁷¹ (8.6 сая – 27.6 сая тэнге), нэрлэсэн хүү жилийн 2.5%, эхний жил зээлийн төлбөрөөс чөлөөлөгдөх нөхцөлтэй байна.

Төсөлд хэн хамрагдах вэ

Төслийн хүрээнд олгогдох хөнгөлөлттэй нөхцөл бүхий бичил зээлд дараах хүмүүс хамрагдана:

- Шинээр бизнесээ эхлүүлж байгаа болон үйл ажиллагаа явуулж байгаа бизнес эрхлэгчид;
- Тэтгэврийн насанд хүрээгүй боловч орон тооны цомхотголд орсон ажилчид;
- Аж ахуйн нэгжийн бүртгэлгүйгээр бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, борлуулах, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох үйл ажиллагааг бие даан эрхэлдэг хүмүүс (үүнд идэвхгүй аж ахуйн нэгжүүд орно);
- Өрхийн бизнест цалин хөлсгүйгээр ажилладаг хүмүүс;
- Орлого нь амьжиргааны доод түвшнээс доогуур хувийн туслах аж ахуйн гишүүд;
- Орлого нь амьжиргааны доод түвшнээс доогуур үйлдвэрлэлийн хоршооны гишүүд.

²⁷¹ Сарын тооцооллын индексийг Казахстан Улсын хууль тогтоомжийн дагуу тэтгэвэр, тэтгэмж, нийгмийн халамж үйлчилгээний бусад төлбөр, түүнчлэн торгууль, татвар болон бусад төлбөрийг тооцохдоо хэрэглэдэг бөгөөд 2023 оны байдлаар 3450 тэнгетэй тэнцүү байна. <https://www.gov.kz/memleket/entities/kgd-zhetysu/press/news/details/479860?lang=kk>, 2023 оны 12 сарын 11-ний өдрийн Монголбанкны ханшаар, Казахстан тэнге 7.48 төг, <https://www.mongolbank.mn/mn/currency-rate>

Төслийг хэрэгжүүлж буй туршлагаас

Энэ төслийг Казахстаны Актөбе мужид анх хэрэгжүүлж эхэлсэн бөгөөд төсөл хэрэгжсэнээр тус бүс нутагт Ерөнхийлөгчийн дэвшүүлсэн хөдөө орон нутгийг хөгжүүлэх зорилтыг биелүүлэх боломж бас бүрдэнэ. Бүс нутгийн захиргаанаас төсөл хэрэгжүүлэхийн өмнө судалгаа явуулж ауыл бүрд ажилгүй болон өөрөө өөрийгөө ажлаар хангагч иргэдийн тоо, өрх бүрийн орлогыг бодитоор тогтоосон байна. Мөн хүн амыг чанартай, хүртээмжтэй хоол хүнсээр хангахад ямар үйлдвэрлэлийг илүүтэй хөгжүүлэх шаардлага байгааг тодорхойлжээ. Төслийн хүрээнд энэ бүс нутагт 3 тэрбум тэнгө төсөвлөгдсөн бөгөөд эхний ээлжид бүс нутгийн 24 ауылд 2700 гаруй санаачилгыг хэрэгжүүлэхээр болсон байна. Төслийг хэрэгжүүлэхдээ хөдөөгийн иргэдэд мөнгөн болон эд, хөрөнгө хэлбэрээр зээл олгох юм. Тухайлбал, 27 том аж ахуй эрхлэгч фермээс иргэдэд 6000 толгой мал зээлээр өгөх ба малынхаа төлөөр нь эргэн төлүүлэхээр зохицуулсан байна. (2023 оны 01 сарын байдлаар 42 хувийн туслах аж ахуйд 650 толгой үхэр өгсөн).

Төслийн хэрэгжилтээс хүлээгдэж буй үр дүн

Төсөл нь хөдөө орон нутгийг хөгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулах бодитой алхам болно гэж үзсэн бөгөөд төслийн хүрээнд олгогдох бичил зээл нь хөдөөгийн олон оршин суугчдад хувийн бизнесээ эхлүүлэх, одоо эрхэлж байгаа бизнесээ өргөжүүлэх, хөгжүүлэхэд дэмжлэг болно гэсэн хүлээлттэй байна.

Өнөөдөр Казахстан Улсад ямар ч санхүүгийн байгууллага жилийн 2.5%-ийн маш бага хүүтэй, эхний жил зээлийн төлбөрөөс чөлөөлөгдөх, мөн хөдөө орон нутгийн үл хөдлөх хөрөнгийн баталгаатай тааламжтай нөхцөл бүхий зээл олгодоггүй байна. Тиймээс энэ төслийг хөдөө нутгийн иргэд талархалтай хүлээн авч байгааг төслийн зүгээс онцолсон байна.

ШВЕЙЦАР

Швейцарын Холбооны Улс нь 7 бүс, 26 кантон буюу муж улс, 2136 коммун (орон нутгийн засаг захиргааны нэгж)-д хуваагддаг байна. Нийт газар нутгийн 2/3 нь эгц өндөр уулс, ой хээрийн бүс эзэлдэг тул хөдөө аж ахуйд тохиромжтой газар нутаг нь нийт газар нутгийн тун бага хэмжээг эзэлдэг байна. Хөдөө аж ахуйн газар нутгийн 1/3 орчим хувийг уулын бэлчээр газар эзэлдэг бөгөөд зуны улиралд эдгээр өндөрлөг газруудад 6000 гаруй түрээсийн бэлчээрт мал сүргээ бэлчээдэг байна. 2022 оны байдлаар тус улсын хэмжээнд 48.344 фермд 149.578 фермерийн ажилтнууд бүртгэгдсэн байна.

Швейцарын Холбооны Улсын Үндсэн хуулийн 104 дүгээр зүйлээр Хөдөө Аж ахуйн салбарын асуудлыг зохицуулсан байна. Хөдөө аж ахуйн салбарт тогтвортой, зах зээлд чиглэсэн бүтээгдэхүүний бодлого хэрэгжүүлснээр:

- a. Хүн амыг эрүүл, баталгаатай хүнсний бүтээгдэхүүнээр хангах;
- b. байгалийн баялаг болон хөдөөгийн унаган төрхийг хадгалах, хамгаалах;
- c. хүн амын төвлөрсөн бус суурьшлыг дэмжихэд тус тус хувь нэмэр оруулна гэжээ.²⁷²

Хүн амыг эрүүл, найдвартай хүнсээр хангахдаа ирээдүй, хойч үедээ үржил шимтэй хөрс, цэвэр ундны ус үлдээх бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн аргыг ашиглана. Энэ нь экологийн стандарт нь хөдөө аж ахуйн бодлогын чухал зорилт болохыг илэрхийлж байна. Түүнчлэн газар нутгийг арчилж хамгаалах нь мөн хөдөө аж ахуйн салбарын онцгой үүрэг болохыг тодорхойлсон байна. ХАА-н бодлого нь хөдөө орон нутгийг хөгжүүлэхэд онцгой үүрэгтэй бөгөөд үүнийг бүс нутгийн бодлоготой уялдуулан хэрэгжүүлэх, түүнчлэн хөдөө аж ахуйн салбарт зориулсан болон бусад ерөнхий хөрөнгө, санхүүжилтийг олгохыг заасан байна.

ХАА-д чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагаа

ХАА-д чиглэсэн олон үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж байгаагийн дотор,

- санхүүгийн урамшуулал, татаас олгох (direct payment)
- дэлхийн худалдааны байгууллагын зөвшөөрлөөр ХАА-н бүтээгдэхүүний импортыг хязгаарлах зэрэг багтаж байна.

Хүрээлэн буй орчин болон мал аж ахуйд ээлтэй, байгальд ойр, эдийн засгийн үр өгөөжтэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн аргыг ашигласнаар засгийн газраас хөдөө аж ахуйг дэмжих санхүүгийн урамшуулал, татаас, нөхөн олговор (direct payments) зэрэгт хамрагдах боломжтой байна.

Хөдөө аж ахуй, түүн дотроо мал аж ахуйн салбарт үзүүлж буй санхүүгийн дэмжлэгүүд нь дараах төрөлтэй байна.²⁷³ Үүнд:

- **Газар нутаг, бэлчээр ашиглалтын татаас**
  - Газар нутгийг хэт ойжихоос сэргийлэн, зуны улиралд бэлчээрийн зорилгоор ашиглах;
  - Хүнд нөхцөлийн нөхөн олговор олгох;
  - Мал сүргийг зуны улиралд бэлчээрлүүлэхэд урамшуулал олгох.

²⁷² <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en#a104>

²⁷³ <https://www.blw.admin.ch/blw/en/home/das-blw.html>

- **Биологийн олон төрөл зүйлийн мал, амьтныг өсгөхөд олгох татаас**
  - Үржил шим бүхий мал амьтны төрөл зүйл болон амьдрах орчны олон янз байдлыг хамгаалахад татаас олгох.
- **Бүтээгдэхүүн боловсруулах тогтолцоог дэмжих татаас**
  - Хүрээлэн буй орчин болон мал аж ахуйд ээлтэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд татаас олгох зэрэг болно.

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙД БАРИМТЛАХ БОДЛОГО

Холбооны засгийн газраас “2022 оноос хойш хөдөө аж ахуйд баримтлах бодлого” (Dispatch on the development of agricultural policy after 2022)-ыг баталсан бөгөөд тус улсын хөдөө аж ахуйн салбар нь цаашид бүтээгдэхүүнийхээ нэмүү өртөгт анхаарлаа хандуулах боломж бүхий тогтолцоог бүрдүүлсэн байна. Түүнчлэн тус бодлого нь фермийн үр ашгийг нэмэгдүүлж, байгаль орчинд үзүүлэх нөлөө болон нөхөн сэргээгдэхгүй нөөц баялгийн хэрэглээг бууруулахад чиглэсэн байна.

ХАА-н бодлого нь хөдөө орон нутгийг хөгжүүлэх онцгой үүрэгтэй тул санхүүгийн дэмжлэгээр хөдөөгийн нийгмийн бүтцийг (social structure in rural areas) хадгалах бодлогыг хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

- залуу малчид, фермерүүдэд гарааны бизнес эрхлэхэд нь тусалж хүүгүй зээл олгох;
- уулархаг нутаг дэвсгэрт фермийн аж ахуй эрхэлж буй малчид, фермерүүдэд нэмэлт санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх зэрэг болно.

Эдийн засаг, боловсрол, судалгааны яам (Federal Department of Economic Affairs, Education and Research)-ны харьяа Холбооны хөдөө аж ахуйн газар (Federal Office for Agriculture)²⁷⁴ нь кантон (аймаг, орон нутаг)-ы захиргаа, фермерүүдийн холбоодтой хамтран, парламент болон засгийн газраас гаргасан шийдвэрийг хэрэгжүүлж, хөдөө аж ахуйн бодлогыг боловсруулахад идэвхтэй үүрэг гүйцэтгэн, хүнсний бүтээгдэхүүн боловсруулах, үйлдвэрлэх, дотооддоо болон хилийн чанадад худалдан борлуулах шаардлагатай үндсэн нөхцөлийг бүрдүүлэн ажилладаг. Энэ нь эргээд хөдөө аж ахуйн малчид, тариаланчдын нийт хүн амд болон байгаль орчинд өгөөжтэй үйл ажиллагаа эрхэлсний татаас болдог байна. Малчид, фермерүүдийг дэмжих төрийн болон төрийн бус байгууллагууд дангаараа буюу хамтран үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд эдгээрийн нэг нь Швейцар улсын хөдөө аж ахуйн үндэсний хэмжээний төрийн бус байгууллага болох Швейцарын фермерүүдийн холбоо (Swiss Farmers Union) юм. Тус холбоонд 25 кантоны фермерүүдийн нийгэмлэгийн 49.363 фермер өрх гишүүнээр элссэн байна. Мөн 25 кантоны мэргэжлийн

²⁷⁴ <https://www.blw.admin.ch/blw/en/home/das-blw.html>

байгууллага болон төрөл бүрийн худалдааны нийгэмлэгүүдийн төлөөлөгчид тус холбоонд гишүүнчлэлтэй байна. Тус холбооны Хөдөө аж ахуйн танхим нь (Agricultural chamber) 106 гишүүнтэй, Удирдах хороо нь (Executive committee) 24 гишүүнтэй байна.

Холбоо нь дараах салбар, чиглэлүүдийг хариуцсан алба, хэлтсүүдтэй байна. Үүнд:

- Agrisano буюу ХАА-н салбарын даатгал
- Agristat буюу ХАА-н салбарын статистик мэдээлэл
- Agriprof буюу ХАА-н боловсрол, мэргэжлийн сургалт
- Agriquali буюу ХАА-н бүтээгдэхүүний чанарт тавих хяналт
- Agriexpert буюу мэргэжилтнүүдийн зөвлөгөө, сургалт
- Agrimpuls буюу ХАА-н салбарын гадаад харилцаа

Холбооны зорилго нь:

- Бодлогын түвшинд:
  - Бүтээмжтэй, олон талт хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх
  - Үйлдвэрлэгчээс шударга үнэ тогтоох
  - Фермерүүдийг эдийн засгийн бусад салбартай дүйхүүц орлоготой болгох
  - Эрсдэлээс сэргийлэн урт хугацаанд төлөвлөх
  - Өрхийн фермийн аж ахуйг тогтвортой хөгжүүлэх
- ХАА-н бүтээгдэхүүний тэнцвэртэй, ил тод зах зээлийг бий болгох
- Залуу фермерүүдэд сайн боловсрол олгох.

Дээрх зорилгуудын хүрээнд дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байна. Үүнд:

- ХАА-н салбарт бүхэлд нь нөлөөлж буй зах зээлийн болон үнийн асуудлыг шийдвэрлэх
- Олон нийттэй харилцах
- Бүтээгдэхүүний маркетинг, сурталчилгаа хийх
- Фермийн үйл ажиллагааны талаар боловсрол олгох
- Фермер өрх айлуудад үйлчилгээ үзүүлэх
- Зах зээлийн түншүүдтэй харилцаа холбоо тогтоох зэрэг болно.

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

- Agricultural policy <https://www.blw.admin.ch/blw/en/home/politik/agrarpolitik.html>
- Constitution of Swiss Confederation <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en#a104>
- Federal Office for Agriculture <https://www.blw.admin.ch/blw/en/home/das-blw.html>
- Agricultural subsidy reform in Switzerland
- Swiss Agricultural Policy <https://www.cbd.int/financial/pes/swiss-pesagriculturalpolicy.pdf>
- Swiss Farmers' Union <https://www.sbv-usp.ch/en/>
- <https://eldala.kz/kz/novosti/kazakhstan/13133-v-kazahstane-zapushchen-proekt-auyl-amanaty>
- <https://atameken.kz/kk/news/50001-aul-amanat-pomozhet-selchanam>

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН